

PROBLEMATIKA POUŽÍVANIA ZLOŽENÉHO ADJEKTÍVA CYRILLO-METODSKÝ (CYRILLO-METODOVSKÝ): KODIFIKÁCIA A JAZYKOVÁ PRAX¹

The Topic of the Usage of the Complex Adjective ‘*cyrilo-metodský*’ (‘*cyrilo-metodovský*’): Codification and Use in Language Practice

Patrik Petráš

DOI: 10.17846/CL.2017.10.1.251-261

Abstract: PETRÁŠ, Patrik. *The Topic of the Usage of the Complex Adjective ‘cyrilo-metodský’ (‘cyrilo-metodovský’): Codification and Use in Language Practice.* The aim of this entry is to analyse the current usage of the codified version of the complex adjective ‘*cyrilo-metodský*’ (‘*cyrilo-metodovský*’) and its non-hyphenated form, written as ‘*cyrilometodský*’ (‘*cyrilometodovský*’) that was part of the previous codification. All of these phrases mean ‘Cyrillo-Methodian’ in English. In the entry we confront the viewpoints of two language researchers, M. Považaj (1997) a J. Jacko (1998) and add a chronological view of the changes in the codified written form of this complex adjective. The second part of the entry looks at the frequency, in which the differing forms of this adjective (‘*cyrilo-metodský*’, ‘*cyrilo-metodovský*’, ‘*cyrilometodský*’ a ‘*cyrilometodovský*’) occur in the text of the Slovak national corpus, all the while divides these occurrences based on the date of their creation into two group: untill the year 1997 (where the forms ‘*cyrilometodský*’ a ‘*cyrilometodovský*’ were officially in use) and after the year 1998 (where the forms ‘*cyrilo-metodský*’ and ‘*cyrilo-metodovský*’ were officially codified).

Keywords: ‘*cyrilo-metodský*’, ‘*cyrilo-metodovský*’, ‘*cyrilometodský*’, ‘*cyrilometodovský*’, *Cyrillo-Methodian*, *codification*, *language practice*

Abstrakt: PETRÁŠ, Patrik. *Problematika používania zloženého adjektíva cyrilo-metodský (cyrilo-metodovský): kodifikácia a jazyková prax.* Cieľom príspevku je analýza používania súčasnej kodifikovanej podoby zloženého adjektíva *cyrilo-metodský (cyrilo-metodovský)* a podoby písanej bez spojovníka, teda písanej ako *cyrilometodský (cyrilometodovský)*, ktorá platila v staršej kodifikácii. V príspevku konfrontujeme názory jazykovedcov M. Považaja a J. Jacka na túto problematiku. Pri analýze používania zloženého adjektíva so spojovníkom i bez neho vychádzame z textov Slovenského národného korpusu. Z frekvencie výskytu týchto podôb v textoch Slovenského národného korpusu vyplýva, že hoci sa kodifikovaná podoba adjektíva *cyrilo-metodský* vyskytuje v korpuse najčastejšie, frekvenčne sa k nej približuje aj staršia podoba písaná bez spojovníka. Podoba *cyrilometodský* sa navyše využíva i v názvoch inštitúcií či iných pomenovaní (ulíc, námestí). Jazyková prax, ale i lingvistické argumenty, ktoré v príspevku uvádzame, poukazujú na potrebu opätovne prijať v kodifikácii aj podobu písanú bez spojovníka, ktorá by mohla fungovať ako variant podoby písanej so spojovníkom.

¹ Autor článku ďakuje Oddeleniu Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave za odbornú pomoc a usmernenie pri vyhľadávaní v Slovenskom národnom korpuse pomocou regulárnych výrazov.

Kľúčové slová: *cyrilo-metodský, cyrilo-metodovský, cyrilometodský, cyrilometodovský, kodifikácia, jazyková prax*

Úvod

V príspevku sa venujeme problematike používania zloženého adjektíva *cyrilo-metodský* (*cyrilo-metodovský*), ktoré súčasná kodifikácia spisovnej slovenčiny pripúšťa písať iba so spojovníkom. Ako však na to poukážeme, v jazykovej praxi sa toto adjektívum používa v nejednotnej podobe, pomerne často môžeme pozorovať aj používanie podoby *cyrilometodský* (teda bez spojovníka), ktorú uvádzali ešte aj Pravidlá slovenského pravopisu (ďalej PSP) z roku 1991 (okrem uvedenej podoby príručka pripúšťala aj variantnú podobu *cyrilometodovský*). V prvej časti príspevku analyzujeme súčasný stav v kodifikovaní tohto pomenovania, uvádzame však aj diachrónny prehľad kodifikačných zmien, ktoré písanie tohto adjektíva upravovali. V druhej časti na báze textov zo Slovenského národného korpusu (ďalej SNK) skúmame, ktoré podoby tohto zloženého adjektíva sa v súčasnej slovenčine využívajú a v akých frekvenciách.

1. Aktuálna kodifikácia a kodifikačné úpravy používania adjektíva *cyrilo-metodský* v diachrónnom priereze

Kodifikačné práce, ktoré upravujú používanie jednotiek jazyka predovšetkým v lexikálnej oblasti spisovnej slovenčiny, sú Krátky slovník slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ) a PSP (2013). KSSJ okrem kodifikovaných podôb slov tiež vysvetľuje ich význam. V prípade adjektíva *cyrilo-metodský* uvádza podoby *cyrilo-metodský* a *cyrilo-metodovský*. Význam sa tu vysvetľuje ako „týkajúci sa slovanských apoštolov Cyrila a Metoda, súvisiaci s ich účinkovaním“ (KSSJ 2003, 92), pričom sa tu uvádzajú príklady, ako *cyrilo-metodské oslavy, cyrilo-metodská literatúra, cyrilo-metodská misia*. PSP z roku 2013 (ide o štvrté, nezmenené vydanie PSP z roku 2000) rovnako uvádzajú podoby *cyrilo-metodský* a *cyrilo-metodovský*.

V minulosti sa vyskytlo niekoľko kodifikačných úprav písania tohto zloženého adjektíva. Prvé vydanie „nových“ PSP z roku 1991 uvádzalo ešte podoby písané bez spojovníka, teda *cyrilometodský* a *cyrilometodovský*. Ešte staršie PSP, z roku 1953, uvádzali takisto podobu bez spojovníka, i keď išlo o starší tvar *cyrilometodejský*, ktorý reflektuje staršiu podobu mena *Metod*, a to *Metodej*. Uvedené príklady teda dokazujú, že písanie tohto zloženého adjektíva bez spojovníka má svoju oporu v dlhej tradícii.

Zmenu v písaní tohto pomenovania v prospech podoby so spojovníkom zaviedlo druhé vydanie „nových“ PSP z roku 1998. Ešte pred ich vydaním, v roku 1997, sa venoval problematike nejednotného zápisu zloženého adjektíva Matej Považaj (1997, 104-106), pričom zaujal postoj v prospech uvádzania tohto adjektíva so spojovníkom. Táto zmena sa následne uplatnila v zmienených PSP z roku 1998 a následne sa zavedené podoby kontinuálne preberali do nových vydaní PSP (2000 a 2013).

PSP uvádzajú, že spojovník sa o. i. píše na vyjadrenie zlučovacieho vzťahu v **zložených vlastných menách** (pričom môže ísť o osobné mená, napr. *Rázusová-Martáková*, alebo zemepisné názvy, napr. *Rakúsko-Uhorsko*), v **zložených všeobecných podstatných menách**, napr. *propán-bután*, v **zložených prídavných menách** na vyjadrenie zreteľne vydelených zložiek, napr. *bielo-modro-červená (zástava), vedecko-technický*, pričom do tejto kategórie PSP zaraďujú aj zložené adjektívum *cyrilo-metodský*. Posledný prípad vyjadrenia zlučovacieho významu podľa PSP predstavujú zložené privlastňovacie adjektíva, napr. *Geigerov-Müllerov (počítač)* a pod. (PSP 2013, 111-112).

Okrem uvedeného zlučovacieho významu uvádzajú PSP ešte ďalších 18 použití spojovníka, tie však pre charakter tohto príspevku nie sú relevantné. V súvislosti so zloženými podstatnými menami je ešte potrebné upozorniť na substantívne kompozitá (napr. *cukráreň-kaviareň*), o ktorých hovorí E. Kralčák (1992, 268). Od zaužívaných zloženín typu *propán-bután* sa podľa autora líšia tým, „že majú aktuálnu (nie petrifikovanú) morfológickú podobu, čo sa prejavuje v kongruentnom ohýbaní obidvoch častí zloženiny“ (Kralčák 1992, 268), teda obe časti sú vždy v rovnakom páde, napr.: (o) *propán-butáne*, ale (v) *cukrárni-kaviarni*.

PSP (2013) zároveň uvádzajú aj prípady, keď sa spojovník nepíše. Ide o zložené prídavné mená vyjadrujúce jednotu, celistvosť, napr. *žltozelený* (zelený dožltá), *bledomodrý* či *indoeurópsky*, a prídavné mená odvodené od združených pomenovaní, napr. vedecký výskum – *vedeckovýskumný*, literárna veda – *literárnovedný*, Malá Fatra – *malofatranský*, druhý stupeň – *druhostupňový* a pod. V PSP sa zároveň poznamenáva, že „písaním alebo nepísaním spojovníka sa naznačuje, či ide o vyjadrenie samostatnosti významov, alebo o vyjadrenie jednoty, celistvosti a o tvorenie od združených pomenovaní“ (PSP 2013, 114), napr. *grécko-rímske vzťahy* (ak ide o vzťahy Grékov a Rimanov) – *gréckorímsky zápas* (ak ide o športovú disciplínu), *politicko-ekonomický* (politický a ekonomický) – *politickoekonomický* (týkajúci sa politickej ekonómie), *kultúrno-politický* (kultúrny a politický) – *kultúrno-politický* (týkajúci sa kultúrnej politiky) a pod.

M. Považaj (1997, 104-106; o. c.), ako sme už spomínali, teda žiadal pred druhým vydaním PSP z roku 1998 upraviť písanie adjektíva *cyrillo-metodský* (dovtedy písaného ako *cyrilometodský*) aj napriek dlhej tradícii v kodifikačných príručkách v prospech podoby so spojovníkom, pretože sa tým podľa autora rešpektujú všeobecné zásady o písaní spojovníka v zložených prídavných menách. Podľa Považaja (1997, 106) ide v tomto prípade o analogický prípad ako v prípade zloženého adjektíva *hodžovsko-hattalovský* (v dejinách spisovnej slovenčiny poznáme tzv. *hodžovsko-hattalovskú reformu* pravopisu, teda reformu, ktorej autormi sú M. M. Hodža a M. Hattala) alebo zložených privlastňovacích adjektív typu *Boyllov-Mariottov* (*Boyllov-Mariottov zákon*).

S formulovanými závermi M. Považaja však vyjadril nesúhlas Jozef Jacko, ktorý pripomína, že „pravopis je vec konvencie aj tradície“ (Jacko 1998, 49).² S analogickým spájaním zložených adjektív typu *hodžovsko-hattalovský* a *cyrillo-metodský* podľa Jacka nemožno súhlasiť. Autor upozorňuje, že adjektíva typu *cyrillo-metodský* s prvou časťou zakončenou na -o a prídavné mená typu *hodžovsko-hattalovský* (kde je prvá časť síce tiež zakončená na -o, ale od adjektíva na -ský) sú odlišné. Podľa Jacka v prípade adjektíva *cyrilometodský* možno hľadať analógiu skôr s adjektívami, ako *srbochorvátsky*, *ugrofínsky*, *anglosaský* a pod. Uvedené podoby bez spojovníka sa teda, ako uvádza autor ďalej, používajú vtedy, keď nimi vyjadrujeme skutočnú alebo pomyselnú jednotu (Jacko 1998, 50-51). Podľa autora teda aj pri prídavnom mene *cyrilometodský/cyrilometodovský* ide o vyjadrenie celistvosti, jednoty účinkovania Cyrila a Metoda, preto by sa tu podľa autora malo uplatňovať pravidlo o nepísaní spojovníka (Jacko 1998, 52).

V súvislosti s ďalším argumentom, ktorý uvádza J. Jacko, je potrebné upozorniť na faktory ovplyvňujúce jazyk používateľov slovenčiny. Nemožno pochybovať o tom, že v súčasnosti majú dominantný vplyv na používateľov jazyka predovšetkým médiá. Norma jazyka, šírená masovo-komunikačnými prostriedkami, sa však často nezhoduje s kodifikáciou. Je to ale prirodzený rozpor, pretože kodifikácia je vždy pozadu, keďže vychádza z normy jazyka. Otázkou však zostáva, aká disproporcia medzi normou (teda jazykovými zákonitosťami kolektívne pocitovanými ako

² Citovaný príspevok J. Jacka (1998, 49-53) vyšiel, rovnako ako príspevok M. Považaja, ešte v čase prípravy nového vydania PSP (1998). Autor navrhol ponechať písanie adjektíva *cyrillo-metodský/cyrillo-metodovský* bez spojovníka (teda ako *cyrilometodský/cyrilometodovský*) aj v novom vydaní PSP z roku 1998. Ako sme však už uviedli, toto vydanie PSP písanie spojovníka v adjektíve *cyrillo-metodský/cyrillo-metodovský* zaviedlo.

záväzná) a kodifikáciou je prípustná. Podobnú úlohu, ako médiá, majú vlastne všetky komunikáty verejného charakteru, s ktorými sa používatelia jazyka stretávajú. Možno sem zaradiť aj názvy inštitúcií či iné miestne názvy (pomenovania ulíc či námestí). V tejto súvislosti Jacko (1998, 52) pripomína: „V neposlednej miere treba v ortografii rešpektovať tradíciu, jej veľmi dôležitú črtu“. Autor v citovanom príspevku uvádza príklady názvov inštitúcií a publikácií, ktoré používajú adjektívum *cyrilo-metodský* bez spojovníka, teda v podobe *cyrilometodský* (napr. *Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského* či *Cyrilometodská spoločnosť*). Podľa Jacka totiž akumulácia interpunkčných znamienok textu škodí. Autor tiež upozorňuje na to, že podoba prídavného mena *cyrilo-metodovský* (autor v príspevku uvádza podobu bez spojovníka) sa v praxi takmer nepoužíva, preto ju navrhuje v príručkách vynechať (Jacko 1998, 52).

2. Používanie podôb *cyrilo-metodský* (*cyrilo-metodovský*) a *cyrilometodský* (*cyrilometodovský*) v jazykovej praxi

V nasledujúcej časti príspevku budeme na báze textov SNK analyzovať frekvenčné využitie oboch podôb analyzovaného adjektíva, teda kodifikovanej podoby so spojovníkom (*cyrilo-metodský*) i staršej podoby bez spojovníka (*cyrilometodský*), ako aj sekundárnych variantov týchto podôb *cyrilo-metodovský* a *cyrilometodovský*. Výskyt uvedených podôb sme skúmali v korpuse prim-7.0-public-all.³

Všimáť si budeme tiež to, v akých komunikátoch sa tieto podoby vyskytujú, pretože sa domnievame, že treba pripísať iný význam výskytu určitej podoby napríklad v publicistickom prejave, ktorý je často používatelmi jazyka vnímaný ako spisovný, a teda vytvára väčší tlak na používateľov jazyka danú podobu používať, než napr. v hovorových prejavoch, i keď ani prirodzené využívanie určitej podoby v hovorovom komunikáte nemožno podľa nášho názoru ignorovať.

Pri analýze zohľadňujeme aj časový faktor, čiže berieme do úvahy, kedy daný text vznikol. Z tohto dôvodu sme výskyt jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* rozdelili na obdobie do roku 1997 (vrátane), keď platili kodifikované podoby *cyrilometodský* a *cyrilometodovský*, a obdobie od roku 1998, keď druhé vydanie PSP (1998) začalo uvádzať podoby so spojovníkom, teda *cyrilo-metodský* a *cyrilo-metodovský* (KSSJ už v roku 1997 začal uvádzať podoby so spojovníkom). Samozrejme, v období vývoja slovenčiny nemožno urobiť hrubú deliacu čiaru, vždy existuje určité prechodné obdobie, preto treba toto rozdelenie chápať ako orientačné.

V tab. 1 uvádzame výskyt podôb *cyrilo-metodský*, *cyrilo-metodovský* a *cyrilometodský*, *cyrilometodovský* v textoch SNK publikovaných do roku 1997.

³ Korpus prim-7.0-public-all obsahuje všetky verejne prístupné texty SNK. Jeho rozsah je 1 250 mil. tokenov (textová jednotka, reťazec znakov medzi dvoma medzerami, ako aj znak interpunkcie (Morfologická anotácia textov Slovenského národného korpusu)) a 972 mil. slov, pričom texty sú v takomto pomere: 65,1 % publicistické, 15,1 % umelecké, 9,5 % odborné a 10,3 % iné texty. Uvedená verzia korpusu bola zverejnená v roku 2015 (Verejne prístupné korpusy SNK).

Tab. 1 Výskyt jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* v textoch SNK publikovaných do roku 1997⁴

Podoba adjektíva	Absolútna frekvencia (počet výskytov)	Relatívna frekvencia (i.p.m.)	Priemerná redukovaná frekvencia (ARF)
<i>cyrilo-metodský</i>	405	0,32	41,51
<i>cyrilo-metodovský</i>	7	0,01	3,77
<i>cyrilometodský</i>	405	0,32	55,32
<i>cyrilometodovský</i>	12	0,01	5,36

Napriek tomu, že v danom období boli kodifikované iba podoby *cyrilometodský* a *cyrilometodovský* (uvádzali ich, ako sme už uviedli, PSP z roku 1991), rovnaký počet výskytov (405) ako podoba *cyrilometodský* tu má aj podoba so spojovníkom, teda *cyrilo-metodský*. Pravda, v porovnaní s výskytmi v textoch publikovaných od roku 1998 (tab. 2) ide o dosť nízky počet, predsa však tieto údaje môžu poukazovať na to, že používanie podôb so spojovníkom a bez spojovníka bolo už pred rokom 1997 dosť rozkolísané, čo tiež mohlo viesť k spomínaným kodifikačným zmenám, ktoré zaviedli písanie tohto adjektíva so spojovníkom.

Pokiaľ ide o podoby zakončené rozšíreným sufixom *-ovský*, ich výskyt môžeme v porovnaní s výskytmi základných podôb zakončených na sufix *-ský* považovať za okrajové. I keď pri tomto počte nepovažujeme porovnanie frekvencií za významné, môžeme si všimnúť, že v tomto prípade má súdobá kodifikovaná podoba *cyrilometodovský* o 5 výskytov viac ako podoba so spojovníkom *cyrilo-metodovský* (7 výskytov).

⁴ V tabuľke uvádzame vždy len základný tvar paradigmy adjektíva, teda nominatív singuláru mužského rodu. V uvedených výskytach sú však zahrnuté tvary vo všetkých rodoch (teda napr. *cyrilo-metodský* (*odkaz*), *cyrilo-metodská* (*misia*) a *cyrilo-metodské* (*dedičstvo*) a pod.), vo všetkých pádoch a v oboch číslach (teda v singulári i pluráli).

Absolútna frekvencia vyjadruje celkový počet výskytov hľadaného slova/tvaru v korpuse (Wiki).

Relatívna frekvencia (i.p.m. – instances per milion) vyjadruje priemerný počet výskytov jednotky (slova) v hypotetickom texte (korpuse) s dĺžkou 1 milión slov. Pomocou nej sa dá objektívne porovnať výskyt hľadaného slova v korpusoch s rozdielnou veľkosťou (Wiki).

Priemerná redukovaná frekvencia (ARF – average reduced frequency) predstavuje jednu z viacerých upravených frekvencií slovného tvaru v korpuse, pomocou ktorých sa prispôsobuje počet výskytov daného výrazu v korpuse miere rovnomernosti rozloženia jeho výskytu, teda berie sa do úvahy disperzia. Pomocou ARF sa zamedzuje aj tomu, aby sa vo frekvenčných zoznamoch dostali na prvé miesta slová, ktoré sa vyskytujú len v jednom diele, ale často, kým všeobecne v ostatnom korpuse sa tieto slová vyskytujú oveľa menej. Čím je rozloženie daných jednotiek rovnomernejšie, tým viac sa hodnota ARF približuje k frekvencii. Naopak, pre výrazy, ktoré sú v korpuse sústredené do jediného zhluku, sa hodnota ARF približuje k jednej bez ohľadu na frekvenciu. Podľa údajov z Wiki Českého národného korpusu sa hodnota ARF pre frekventované slová s rovnomerným rozložením výskytov pohybuje okolo tretiny ich frekvencie (špecificky však len pre frekvencie väčšie ako 50 000). Odborné termíny vyskytujúce sa len v niekoľkých dokumentoch však môžu mať túto hodnotu i mnohonásobne nižšiu ako frekvenciu. ARF je oveľa menej náchylná na zaradenie alebo nezaradenie konkrétnych textov do korpusu, čiže lepšie zodpovedá intuitívne chápanej bežnosti slov (Wiki).

V tab. 2 uvádzame výskyt jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* v textoch SNK publikovaných od roku 1998, teda od roku druhého vydania PSP (1998), ktoré začalo uvádzať podoby so spojovníkom. Ešte o rok skôr však tieto podoby začal uvádzať i KSSJ (1997).

Tab. 2 Výskyt jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* v textoch SNK publikovaných od roku 1998

Podoba adjektíva	Absolútna frekvencia (počet výskytov)	Relatívna frekvencia (i.p.m.)	Priemerná redukovaná frekvencia (ARF)
<i>cyrilo-metodský</i>	2 679	2,14	386,98
<i>cyrilo-metodovský</i>	27	0,02	9,10
<i>cyrilometodský</i>	2 639	2,11	481,58
<i>cyrilometodovský</i>	13	0,01	5,45

Z tab. 2 vyplýva, že hoci má kodifikovaná podoba *cyrilo-metodský* najvyšší počet výskytov (2 679), k tejto hodnote sa veľmi približuje aj staršia podoba písaná bez spojovníka (2 639 výskytov), teda kodifikovaná podoba so spojovníkom má len o 40 výskytov viac, pričom príbuzné sú i hodnoty relatívnej frekvencie. Naopak, priemerná redukovaná frekvencia, zohľadňujúca mieru rovnomernosti výskytu daného výrazu v korpuse, je dokonca vyššia pri podobe *cyrilometodský* (481,58) ako pri podobe *cyrilo-metodský* (386,98). Uvedené hodnoty teda poukazujú na rozkolísanosť v používaní podôb tohto adjektíva so spojovníkom a bez neho.

Aj v tomto prípade považujeme výskyty podôb zakončených na sufix *-ovský* za okrajové, i keď v tomto prípade je počet výskytov vyšší pri podobe *cyrilo-metodovský* (27 výskytov) v porovnaní s podobou bez spojovníka (13 výskytov). Vzhľadom na takéto nízke frekvencie podôb zakončených na *-ovský* (v tab. 1 aj 2) môžeme konštatovať, že sa tu potvrdzuje tendencia, o ktorej hovoril citovaný J. Jacko (1998, 52; o. c.), podľa ktorého sa tieto podoby v praxi takmer nepoužívajú.

V tab. 3 súhrnne uvádzame počet výskytov jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* v textoch SNK bez ohľadu na ich časové zaradenie.

Tab. 3 Súhrnný výskyt jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* v textoch SNK bez ohľadu na rok publikovania

Podoba adjektíva	Absolútna frekvencia (počet výskytov)	Relatívna frekvencia (i.p.m.)	Priemerná redukovaná frekvencia (ARF)
<i>cyrilo-metodský</i>	3 084	2,47	484,99
<i>cyrilo-metodovský</i>	34	0,03	12,32
<i>cyrilometodský</i>	3 044	2,43	625,15
<i>cyrilometodovský</i>	25	0,02	12,31

V nasledujúcej časti sa budeme venovať jednotlivým podobám adjektíva *cyrilo-metodský*, pričom si budeme všimnúť, v akých kontextoch a akých konkrétnych textoch, resp. publikáciách sa tieto podoby vyskytujú. Vzhľadom na to, že porovnávame používanie tohto adjektíva v jeho kodifikovaných podobách *cyrilo-metodský* a *cyrilo-metodovský*, ktoré zaviedli PSP v roku 1998, s podobami písanými bez spojovníka, uvádzame príklady z textov publikovaných od roku 1998.

Podoba *cyrilo-metodský* sa v korpuse nachádzala napr. v týchto kontextoch:

Študoval na Rímskokatolíckej **cyrilo-metodskej** bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (Katolícke noviny 2010). – To je **cyrilo-metodské** dedičstvo, ku ktorému sa hlásime! (Blumentál 2013). – V Nitre na púti otvorili jubilejný **Cyrilo-metodský** rok (TKKBS 2012).

Na uvedených príkladoch je zaujímavé, že napríklad v Katolíckych novinách sa pravidelne uvádza podoba adjektíva *cyrilo-metodský* so spojovníkom, a to aj v prípade, ak sa spomína názov Rímskokatolíckej *cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*, hoci napr. fakulta svoj názov uvádza s adjektívom bez spojovníka (RKCMBF UK 2017). Nazdávame sa, že v Katolíckych novinách sa teda vedome dodržiava aktuálna kodifikovaná podoba tohto adjektíva.

Podoba adjektíva *cyrilo-metodovský* sa v SNK nachádzala napr. v týchto kontextoch:

*Ide síce o celoeurópsky proces formovania národov z feudálnych národností, lenže u nás má špecifický prejav: ide o ideové formovanie národa **cyrilo-metodovskou** tradíciou* (Literárny týždenník 1998). – Z **cyrilo-metodovského** obdobia sa zachoval zlomok Petrovej liturgie v dvoch hlaholíkou zapísaných pamiatkach, v takzvaných Kyjevských listoch (z konca 9. alebo zo začiatku 10. storočia) a vo Viedenských hlaholských listoch (v prepise urobenom v chorvátskej oblasti v 11. – 12. storočí) (Literárny týždenník 2000). – **Cyrilo-metodovský** spomienkový večer v Košiciach (TKKBS 2012).

V súvislosti s výskytom variantu *cyrilo-metodovský* treba uviesť, že sa tento variant používa predovšetkým v Literárnom týždenníku (z 34 výskytov až 17 pochádza z Literárneho týždenníka). Zaujímavé je, že už v roku 1998 sa tu používa podoba so spojovníkom, teda ide o rok nového vydania PSP (1998), ktoré začalo uvádzať podoby so spojovníkom (teda *cyrilo-metodský/cyrilo-metodovský*). Ako sme uviedli, podobu so spojovníkom uvádzalo už aj tretie, doplnené vydanie KSSJ z roku 1997.

Kodifikovanej podobe *cyrilo-metodský* konkuruje aj v súčasnej slovenčine variant bez spojovníka *cyrilometodský*, ktorý sa používa v podobne vysokých frekvenciách ako podoba so spojovníkom (tab. 2). Spomínali sme, že podobu bez spojovníka uvádzali ešte PSP z roku 1991. Ako však dokazujú nasledovné príklady, podoby bez spojovníka sa používajú aj v súčasnej slovenčine:

Stará Bystrica: Katedra cirkevných dejín Rímskokatolíckej **cyrilometodskej** bohosloveckej fakulty UK spolu s Obecným a Školským úradom v Starej Bystrici usporiadali dňa 30. septembra 2005 odborný seminár s názvom *Cirkevné dejiny Kysúc a ich zmysel pre výchovu a vzdelanie* (TKKBS 2005). – Nitrianske biskupstvo pripravuje Národnú **cyrilometodskú** púť a Diecézne stretnutie mládeže (TKKBS 2010). – V piatok 10. októbra o 14,16 h jednotku Hasičskej stanice (HS) Nové Zámky požiadali o pomoc pri požiari elektrickej rozvodnej skrine na **Cyrilometodskej** ulici v Nových Zámkoch (My Naše novosti 2008). – Ján Baltazár Magin, zdá sa, chápe **cyrilometodský** a svätoplukovský odkaz viac izolovane (Homza – Rácová 2010). – ... **Cyrilometodské** námestie... (My Nitrianske noviny 2014).

Vážnym argumentom pre opodstatnenosť používania podoby adjektíva *cyrilometodský*, teda podoby bez spojovníka, v jazykovej praxi je fakt, že sa takáto podoba používa aj v oficiálnych názvoch či už inštitúcií, alebo iných miestnych pomenovaní (ulíc, námestí): možno tu spomenúť oficiálny názov *Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave*, ale aj pomenovania, ako *Cyrilometodská ulica* (nachádza sa napríklad v Nových Zámkoch) či *Cyrilometodské námestie* (možno nájsť v Nitre).

Podoba *cyrilometodovský* sa nachádzala v textoch SNK napr. v týchto kontextoch:

Z cyrilometodovského prekladu byzantskej liturgie sa zachoval iba zlomok, a to na troch pergaménových listoch písaných hlaholikou v takzvanom Euchológii Sinajskom z konca 11. storočia (Literárny týždenník 2000). – *Taktiež začínali oživovať veľkomoravskú a cyrilometodovskú tradíciu* (Žigo et al. 2004). – *Okrem bezpodmienečnej dôvery v Boha - nie ako trestajúceho monarchu, ale láskavého Otca, rovnako spravodlivého ako milujúceho, cyrilometodovské dedičstvo v našich predkoch pretrvávalo ako vyšší princíp mravnosti, ako zmysel pre univerzálnu spravodlivosť - vo vzťahu k sebe i k iným* (Literárny týždenník 1998).

Môžeme si všimnúť, že podoba *cyrilometodovský*, podobne ako aj podoba *cyrilo-metodovský*, sa opäť používa v Literárnom týždenníku. V uvedenom periodiku možno teda badať tendenciu preferovať podoby zakončené na rozšírený sufik -ovský. Okrem toho sme podobu *cyrilometodovský* (teda bez spojovníka) zaznamenali aj v publikácii Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry (2004), ktorú redigoval jazykovedec Pavol Žigo et al. Zaujímavé je, že sa v tejto publikácii takisto používa podoba bez spojovníka, hoci v čase vydania publikácie (rok 2004) bola už bezpečne kodifikovaná podoba so spojovníkom.

Pokiaľ ide o používanie jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* na portáli TKKBS, badať tu nejednotnosť, používajú sa podoby so spojovníkom aj bez neho, čo zrejme súvisí s tým, že sa preberajú také formy tohto adjektíva, aké sa použili v názvoch podujatí a inštitúcií, o ktorých TKKBS informuje:

V Nitre na púti otvorili jubilejný Cyrilo-metodský rok (TKKBS 2012). – *Cyrilo-metodovský spomienkový večer v Košiciach* (TKKBS 2012). – *Stará Bystrica: Katedra cirkevných dejín Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK spolu s Obecným a Školským úradom v Starej Bystrici usporiadali dňa 30. septembra 2005 odborný seminár s názvom Cirkevné dejiny Kysúc a ich zmysel pre výchovu a vzdelanie* (TKKBS 2005). – *Nitrianske biskupstvo pripravuje Národnú cyrilometodskú púť a Diecézne stretnutie mládeže* (TKKBS 2010).

V názve Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave, sa použila, samozrejme, tá podoba adjektíva, ktorá sa uvádza v oficiálnom názve fakulty (ide o podobu bez spojovníka). Zaujímavé je, že na portáli TKKBS sa častejšie vyskytuje podoba adjektíva bez spojovníka. Poradie jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* podľa počtu výskytov na tomto portáli je takéto (všetky texty majú neskorší rok publikovania ako 1998): 1. *cyrilometodský* (1 641 výskytov), 2. *cyrilo-metodský* (946 výskytov), 3. *cyrilo-metodovský* (3 výskyt), 4. *cyrilometodovský* (1 výskyt).⁵

⁵ V poradí výskytov jednotlivých podôb adjektíva *cyrilo-metodský* uvádzame z dôvodu prehľadnosti opäť len základný tvar paradigmaty tohto adjektíva, teda nominatív singularu mužského rodu.

Záver

V príspevku sme analyzovali, v akých podobách sa v súčasnej slovenčine používa zložené adjektívum *cyrilo-metodský*, ktorého súčasná kodifikovaná podoba je iba so spojovníkom, pričom sa pripúšťa aj variant *cyrilo-metodovský*. Jazyková prax však ukazuje, že podoba bez spojovníka uvádzaná v PSP z roku 1991 je v súčasnej slovenčine stále živá a využívaná, pričom sa vyskytuje i v oficiálnych názvoch inštitúcií (*Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*) alebo v iných miestnych pomenovaniach (*Cyrilometodská ulica*, *Cyrilometodské námestie*). Skutočnosť, že využívanie podoby *cyrilometodský* sa približuje využitaniu kodifikovanej podoby *cyrilo-metodský*, dokazujú aj frekvenčné údaje výskytu jednotlivých podôb tohto adjektíva v textoch SNK publikovaných od roku 1998 (tab. 2). Uvedené frekvenčné údaje však rovnako indikujú, že podoby zakončené na *-ovský* (*cyrilo-metodovský*, *cyrilometodovský*) sa využívajú len minimálne. Možno tu teda súhlasiť s citovaným J. Jackom (1998, 52; o. c.), ktorý navrhoval podobu zakončenú na *-ovský* v kodifikácii vynechať (i keď autor hovoril ešte o podobe bez spojovníka, teda *cyrilometodovský*, pretože táto podoba bola v čase vydania článku kodifikovaná). Bolo by teda vhodné zredukovať v kodifikácii variantnosť *cyrilo-metodský/cyrilo-metodovský* len na podobu zakončenú sufixom *-ský*. Dôležitejšie je však zaujať stanovisko, pokiaľ ide o kodifikačné možnosti, k podobe adjektíva bez spojovníka *cyrilometodský*. Frekvencia v SNK, ako aj využívanie tejto podoby v názvoch inštitúcií a iných miestnych názvoch totiž dokazuje, že sa táto podoba využíva často.

Okrem toho však v prospech písania adjektíva *cyrilo-metodský* bez spojovníka hovorí aj systémové hľadisko, pretože, ako hovorí J. Jacko (1998, 50-51; o. c.), nejde v tomto prípade o zložené adjektívum typu *hodžovsko-hattalovský*, ale možno tu hľadať analógiu s adjektívami, ako *srbochorvátsky*, *ugrofínsky*, *anglosaský* a pod. Súhlasíme teda s argumentáciou J. Jacka (1998, 52; o. c.), že adjektívom *cyrilo-metodský* (autor používa podobu bez spojovníka) sa vyjadruje celistvosť, jednota účinkovania Cyrila a Metoda, a preto by bolo vhodnejšie písať toto adjektívum bez spojovníka.

Aké stanovisko teda zaujať k jednotlivým podobám adjektíva *cyrilo-metodský*, pokiaľ ide o kodifikačné možnosti? Vzhľadom na to, že už aj podobu *cyrilo-metodský* považujeme za vžitú, nepokladali by sme za produktívne, keby sa táto podoba v kodifikačných príručkách zrušila. Podľa nášho názoru však nemožno ignorovať ani pomerne časté využívanie tohto adjektíva v podobe bez spojovníka, navyše, ako sme uviedli, táto podoba má aj svoju systémovú oporu. Navrhovali by sme teda v spisovnej slovenčine pripustiť variantnosť *cyrilo-metodský/cyrilometodský*. Takáto variantnosť, na rozdiel od súčasnej variantnosti *cyrilo-metodský/cyrilo-metodovský*, by mala svoje reálne opodstatnenie a využitie.

REFERENCES

- Blumentál. 2013. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Homza, Martin – Rácová, Nadá. 2010. K vývinu slovenskej myšlienky do polovice 18. storočia. Bratislava. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Katolícke noviny. 2010. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Jacko, Jozef. 1998. Cyrilometodský či cyrilo-metodský (cyrilometodovský či cyrilo-metodovský)? In Slovenská reč, 63/1, 49-53.
- Kralčák, Lubomír. 1992. Štruktúra a pravopis kongruentných spojení všeobecných podstatných mien. In Slovenská reč, 57/5, 264-269.

- KSSJ. 2003. Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava.
- KSSJ. 1997. Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava.
- Literárny týždenník. 2000. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Literárny týždenník. 1998. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Morfologická anotácia textov Slovenského národného korpusu. <http://korpus.juls.savba.sk/morpho.html>.
- My Naše novosti. 2008. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- My Nitrianske noviny. 2014. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Považaj, Matej. 1997. Cyrilometodský (cyrilometodovský) či cyrilo-metodský (cyrilo-metodovský)? In Kultúra slova 31/2, 104-106.
- PSP. 2013. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava.
- PSP. 2000. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava.
- PSP. 1998. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava.
- PSP. 1991. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava.
- PSP. 1953. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava.
- RKCMBF UK. 2017. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. <http://frcth.uniba.sk>.
- TKKBS. 2012. Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- TKKBS. 2010. Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- TKKBS. 2005. Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Verejne prístupné korpusy SNK. <http://korpus.juls.savba.sk/structure.html>.
- Žigo, Pavol et al. 2004. Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava. In Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all. <http://korpus.juls.savba.sk>.
- Wiki. Wiki Český národní korpus. <http://wiki.korpus.cz/doku.php/start>.

SUMMARY: THE TOPIC OF THE USAGE OF THE COMPLEX ADJECTIVE ‘CYRILOMETODSKÝ’ (‘CYRILOMETODOVSKÝ’): CODIFICATION AND USE IN LANGUAGE PRACTICE. Our article tackles the topic of the codification of the complex adjective ‘*cyrilometodský*’ / ‘*cyrilo-metodovský*’ (which can be translated as ‘*Cyrillo-Methodian*’ into English) and the question, to which extent is this form actually used in practical language or what further forms this adjective can take in the contemporary Slovak language. Since the year 1991 the Slovak language guidelines (Pravidlá slovenského pravopisu) had shown the codified form without the hyphen, namely ‘*cyrilometodský*’ and ‘*cyrilometodovský*’. However, M. Považaj (1997) requested that the hyphenated form should be added to the guidelines in 1998, as in his opinion this adjective can be viewed as analogous to the adjective type such as ‘*hodžovsko-hattalovský*’. However this was disputed by J. Jacko (1998), who argued for keeping the non-hyphenated forms (‘*cyrilometodský*’ as well as ‘*cyrilometodovský*’) as it is given in the guidelines of 1991 as the adjective stand for a singular identity of the Works of Cyril and Metod. In the next part we analyse the usage of both forms that this adjective takes, namely the codified version, ‘*cyrilo-metodský*’ (and the variant ‘*cyrilo-metodovský*’) and the older codified (currently substandard) form ‘*cyrilometodský*’ (and the variant

‘*cyrilometodovský*’) in the texts of the Slovak national language corpus. The analysis has shown that the texts of this corpus published until 1997 contain the usage ‘*cyrilo-metodský*’ as well as ‘*cyrilometodovský*’ in the same frequency (405 usages) which points more to the fact that during this time period the different usages were already in use. The use after the year 1998, despite a slight prevalence in the use of the codified hyphenated form of the adjective (2 679 uses), shows a strong tendency to use the form ‘*cyrilometodský*’ as well (almost the same number – 2 639 uses). Additionally, the form ‘*cyrilometodský*’ appears in the names of institutions or different given names (street names, square names). The language practice as well as the linguistic arguments we list in our entry appear to point again to the need to renew the codification of the non-hyphenated form, which should function as a variant to the non-hyphenated version.

Mgr. Patrik Petráš, PhD.
Constantine the Philosopher University in Nitra
Faculty of Arts
Department of Slovak Language
Štefánikova 67
949 74 Nitra
Slovakia
ppetras@ukf.sk